

Walter Crane 1890

Haymarket 1886

1. maj En mærkedag gennem 110 år

af Henning Grelle

(Copyright: Henning Grelle og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

Beslutningen om at gøre den 1. maj til arbejdernes internationale kampdag blev truffet i Paris i sommeren 1889. Året 1889 var hundredåret for den store franske revolution. Det blev fejret ved at afholde hele to arbejderkongresser. Dansk arbejderbevægelse havde repræsentanter på begge kongresser. Den ene kongres, den marxistiske, havde en bred deltagelse af arbejderpolitikere og fagforeningsfolk navnlig fra venstrefløj i Europa. På denne deltog socialdemokraten A.C. Meyer. Den anden kongres bestod primært af fagforeningsfolk, såkaldte possibilister. På denne deltog formanden for fagforeningerne i København, Jens Jensen. På begge kongresser diskuteredes nødvendige reformer til gavn for arbejderbefolkningen: - indførelsen af en 8-timers arbejdsdag - kortere arbejdstid for børn og kvinder - begrænsning af børnearbejde og natarbejde. På marxisternes kongres vedtoges en resolution fremsat af en fransk fagforeningsleder: "Kongressen beslutter, at der fra arbejdere i alle lande organiseres en stor manifestation, således at de i alle lande og byer på en bestemt dag opfordrer repræsentanterne for den herskende magt til at indskrænke den lovlige arbejdsdag til et maksimum af 8 timer". Det var op til de enkelte landes arbejderbevægelse at finde form og indhold for det første 1. maj arrangement som skulle afholdes i 1890. Kongressen besluttede også dannelsen af II. Internationale, som eksisterer i dag som de socialdemokratiske partiers verdensorganisation.

1. maj ideen

Den europæiske idé om at gøre 1. maj til en international kampdag for en 8-timers arbejdsdag var ikke grebet ud af den blå luft. Engelske arbejdere der ankom til Australien i 1840 rejste kravet om en 8-timers arbejdsdag og hvor den blev gennemført fejrede man sejren ved en fest den 1. maj. I USA enedes en række nordamerikanske organisationer i 1886 om at gøre 1. maj til en demonstrationsdag for kravet om en 8-timers arbejdsdag. Der blev afholdt store masse møder med demonstration i gaderne. I Chicago udviklede 1. maj demonstrationen sig til voldsomme kampe mellem politi og arbejdere. En politimand blev dræbt og fire arbejdere blev dømt til døden for at stå bag.

I en række lande - herunder Danmark var 1. maj dagen behæftet med traditioner.

Valborgsdag - 1. maj - var fra gammel tid en festdag hvor man fejrede forårets komme. I Danmark var 1. maj også skiftedag for det store antal tyende som skulle have en ny plads hos en arbejdsgiver frem til november. 1. maj var derfor en fridag, og de som ikke skiftede plads deltog i festlighederne.

Den første 1. maj

Forberedelserne til det første danske 1. maj-arrangement begyndte allerede i september 1889. Drivkræfterne var først og fremmest formanden for de københavnske fagforeninger, Jens Jensen og Socialdemokratiets formand, P. Knudsen. Men også en lille gruppe danske revolutionære, som i februar 1890 dannede Revolutionært Socialistisk Arbejderparti, blandede sig i debatten. Der var dermed lagt op til to adskilte 1. maj-møder i København.

I løbet af foråret 1890 lykkedes det Jens Jensen at få tilslutning til "at gøre den 1. Maj 1890 til en almindelig Fridag og benytte den til en Demonstration for 8 Timers Arbejdsdag". Denne beslutning fik officiel tilslutning fra fagforeninger i flere danske byer. Den almindelige begejstring blev imidlertid hurtigt brudt af problemer.

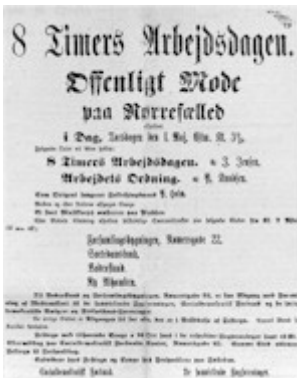
Hverken de private eller offentlige arbejdsgivere ville tildele arbejderne en fridag. Tværtimod truede de med afskedigelse af alle der holdt fri eller ville forlade arbejdspladsen i utide.

På Fælleden

Politimyndighederne satte også naturlige grænser for festligholdelsen af majdagen. I april udsendte politiet en bekendtgørelse hvorved "det forbydes at drage gennem gaderne i optog, at føre udfoldede faner, flag osv. gennem gaderne, synge eller i gaderne at udvise anden mod politivedtægts bestemmelser stridende adfærd".

I København havde arbejderbevægelsen lagt vægt på at mødet afholdtes på Nørre Fælled (den nordlige del). Politimyndighederne gav tilladelsen men bestemte samtidig formen:

- Mødet kunne afholdes torsdag den 1. maj fra kl. 15 til kl. 18.
- Kun spørgsmålet om en henvendelse til regering og Rigsdag om indførelse af en normalarbejdsdag (8 timer) måtte diskuteres.
- Der måtte ikke etableres beværtning eller udsalg.
- Pladsen skulle bringes i orden efter mødets afholdelse.

Socialdemokratiets indkaldelse til 1. maj 1890

1. maj dagen

Om eftermiddagen ankom mellem 30.000 og 40.000 arbejdere på Fælleden. De røde faner var opstillet i udkanten af Fælleden og mange havde købt det lille festtegn og var forsynet med sanghæftet med den af A.C. Meyer forfattede 8-timers sang.

Politiet havde lagt en jernring om festpladsen og havde fået forstærkning af et bevæbnet gendarmerikorps, og Københavns vigtigste bygninger inklusiv Amalienborg var under bevogtning. Frygten for en opstand, som det var sket 18 år tidligere på Fælleden, levede i bedste velgående pustet op af den borgerlige presse. Der blev imidlertid ikke behov for sabelraslen eller skarpe skud.

Jens Jensen talte om 8-timers-dagens betydning og P. Knudsen om socialismen. Derefter sang arbejderne den ny 8-timers sang og alt sluttede fredeligt med Overbys "Socialisternes March".

Efter et par timers pause fortsatte maj-mødet fra kl. 19 i henholdsvis Rømersgade og på Vodrofflund.

Det revolutionære parti gik i procession fra Kgs. Nytorv til en have på Jagtvejen. På et tidspunkt opstod der problemer med politiet og partiet inkasserede en bøde på 40 Rigsdaler.

Thorvald Stauning

Stauning til 1. maj

Også den unge Thorvald Stauning - senere partiformand og statsminister - mødte op på Fælleden. Han var ikke specielt imponeret over arrangementet. Selv om mange arbejdere, bl.a. på skibsværftet B & W havde trodset arbejdsgiverne og havde taget fri, var Stauning skuffet over fremmødet. Men 1. maj gjorde et varigt indtryk på ham. Et par dage efter mødte han op på Socialdemokratiets kontor i Rømersgade og indmeldte sig.

1. maj i provinsen

De største 1. maj-møder fandt sted i Ålborg, Kolding og Århus. Men

De største 1. maj-møder fandt sted i Ålborg, Kolding og Århus. Men også mindre byer som Helsingør, Slagelse, Odense, Svendborg og Roskilde holdt møder i fri luft, suppleret med aftenmøder. Møderne i provinsen var belagt med samme forbud som i København. I Slagelse trodsede man et forbud mod en procession i gaderne, hvilket førte til at demonstrationen måtte lege kispus med gendarmerne. Det kom dog først til tumulter sent ud på natten, da gendarmerne havde lejet sig ind på samme hotel hvor arbejderne holdt 1. maj-møde.

På Fælleden 1. maj 1899

Henningens: En agitator

Optog 1. maj 1900

1. maj udenlands

Den første 1. maj blev markeret med massedemonstrationer i Europa og i USA. I Frankrig blev arbejdet nedlagt i 138 byer og det kom til sammenstød med politiet. I London var der kæmpedemonstrationer og i Norditalien blev der demonstreret trods forbud. I Tyskland accepterede man forbud mod 1. maj. Her afholdtes mødet først om søndagen. I Stockholm og i Oslo blev der også demonstreret. I Chicago og i New York var der store demonstrationer og umiddelbart efter resultater. I New York fik bygningsarbejderne en 8-timers-dag kort efter. Det var et resultat som de europæiske arbejdere i en lang årrække kom til at kæmpe for.

1. maj 1899

1. maj 1899 var ti-året for beslutningen om at gøre 1. maj til fest- og demonstrationsdag. Derfor skulle der gøres en ekstra indsats - og den var tiltrængt. Maj-møderne efter 1890 fulgte i samme spor, men i 1893 og 1894 blev der kun holdt aftenmøder. I flere byer holdt man helt inde med maj-arrangementerne. Politiet holdt fast på forbud mod procession med faner i gaderne og det lykkedes ikke at gøre 1. maj til almindelig fridag.

1. maj 1899 bød imidlertid på nyskabelser og frem for alt et fremmøde på ca. 50.000 på Fælleden i København.

For første gang havde mødet kvindelige talere, nemlig formanden for Kvindeligt Arbejderforbund, Olivia Nielsen, samt formanden for de kvindelige herreskræddere, Andrea Nielsen.

De røde faner blev fortsat bragt ud til Fælleden, hvor man havde udviklet en særlig tradition. Arbejderne tog opstilling fagvis i udkanten af Fælleden og vandrede derefter i samlet flok til den opstillede talerstol, der blev omkranset af røde faner. Denne formation lod sig gøre efterhånden som politiet mindskede sit magtopbud. Ridende styrker blev trukket væk fra Fælleden og festpladsen, hvilket gjorde det muligt at gå i procession.

1. maj 1899 var en mandag, men mange arbejdere tog fri, men blev trukket i løn. Når tilslutningen var stor skyldes det ikke mindst en truende storkonflikt på arbejdsmarkedet. Arbejdsgiverne lockoutede samtlige snedkersvende i Jylland den 29. april. Da 1. maj var overstået blev snedkersvende over hele landet udelukket fra deres arbejdsplads. Det der udviklede sig til stor-lockout og 100 dages kamp var i sin begyndelse.

1. maj 1900

1. maj-dagen blev i år 1900 markeret anderledes. For første gang tillod politiet procession i gaderne med røde faner og musikkorps. Kun i enkelte byer fastholdt politiet et forbud. I Slagelse var fanerne fortsat forbudte, hvorefter arbejderne måtte gå i procession med sammenrullede faner. Ved byens udkant rullede fanerne ud og musikken begyndte at spille. I Ålborg tillod man røde faner, men politimesteren forlangte et Dannebrog i spidsen og det var forbudt at spille "Socialistmarchen" gennem byen. I Roskilde fik den socialdemokratiske forening faneforbud. Her måtte man nøjes med

fagforeningsfaner.

Fra Fælleden til Rosenborg Have

Rosenborg Have

1. maj 1914 i Esbjerg

Faner med mottoet 8-timers arbejde - 8-timers fritid - 8-timers hvile var et uforanderligt indslag i 1. maj-demonstrationerne. Derimod kom arrangementerne ud for mange ændringer. Fælleden var efterhånden blevet tættere bebygget med Blegdamshospitalet (Panum) og Almindeligt Hospital (De gamles By) samt Rigshospitalet. I april 1905 besluttede Borgerrepræsentationen at omdanne Blegdams - og Øster Fælled til en park. Initiativtager var Jens Jensen, der nu var finansborgmester i København, og tidligere initiativtager til det første 1. maj møde i 1890.

I en overgangsperiode måtte københavnske arbejdere benytte Søndermarken til festplads (1902-05). Fra 1905 til 1913 benyttedes Rosenborg Have.

I 1905 benyttede man for første gang stjernedemonstration. Hver forening mødte frem ved deres tilholdssted og drog derefter i optog til et fælles opholdssted, hvorfra selve maj-demonstrationen bevægede sig til festpladsen. Forrest var faner, musik og sangkor med arbejderbevægelsens fremmeste ledere.

1. maj tog nu stadig mere karakter af en folkefest. Skiftende festpladser blev efterhånden invaderet af handlende der solgte brød, kager og mælk til sultne demonstranter. Også bryggeriet "Stjernen" fik en god salgsdag den 1. maj.

Også myndighederne og det øvrige samfund lærte at acceptere og hilse maj-møderne. Der kom flere og flere tilskuere langs demonstrationsruten og politiet holdt sig pænt i baggrunden. Alligevel faldt deltagerantallet og fornyelserne var få.

I 1911 talte den første udenlandske taler ved et dansk 1. maj-møde. Det var den norske fagforeningsmand, Ole O. Lian, der talte i Rosenborg Have.

Ved stenen i 1913

I 1913 stod den ny Fælled færdig og 1. maj skulle igen fejres på Fælleden. En af nyskabelserne var en talerstol hugget ud i en kæmpe granitblok. LO's formand, C.F. Madsen, var den første taler der samtidig indviede stollen. Den nyåbnede Fælled med nyt idrætshus, beplantning og legepladser gav i de følgende år stor tilslutning til maj-demonstrationerne, men snart blev 1. maj præget af 1. Verdenskrig. Den københavnske fagbevægelse gik ikke i procession fra 1916 men overlod det til ungdomsbevægelsen.

C.F.Madsen på Fælleden 1913

Knæk Sablen - Bryd Kronen - Styrt Kirken

Ungdomsbevægelsen satte sprækker i den pænhed og regelretteder efterhånden kom til at præge 1. maj. "Ned med Kongedømmet" stod der på et banner i 1914. Det blev konfiskeret af politiet. I 1915

Syndikalisternes majmærke 1918

mødte de unge op med 7 nye paroler, heriblandt "Knæk Sablen, Bryd Kronen, Styrk Kirken". Politiet brød ind i demonstrationen og beslaglagde 2 bannere. I 1917 kom det igen til sammenstød. En ny udgave af "Knæk Sablen" blev beslaglagt. Sagen havnede i retten og nåede til Højesteret i 1918 hvorefter ungsocialisterne blev pure frifundet. Det blev fejret med et nyt banner.

Oppositionen 1918

De danske syndikalister havde siden 1910 udgjort oppositionen i dansk arbejderbevægelse, den såkaldte fagopposition. Fagoppositionens Sammenslutning blev stiftet i 1910 og man havde i årene frem afholdt 1. maj-møder, men enten som eftermiddagsmøder eller aftenarrangementer. I 1918 gik man i procession i gaderne. Det skyldtes først og fremmest at bevægelsen havde opnået stærk tilslutning, dels som følge af voksende utilfredshed i arbejderklassen pga. verdenskrigens forringede vilkår, og dels begejstringen for den russiske oktoberrevolution i 1917.

I 1918 bevægede demonstrationen sig fra Blågård's Plads på Nørrebro og ud til Brønshøj Kro hvor 6.000 samledes i haven. Syndikalisternes 1. maj-møde kulminerede i 1919 hvor 25.000 mødte frem på Sct. Hans Torv og siden bevægede sig til Brønshøj. Den syndikalistiske fagopposition afholdt også 1. maj i Aalborg, Århus og Odense.

8-timers dagen gennemføres

1. maj 1919 blev præget af glæden over 1. Verdenskrigs afslutning (november 1918). Dertil kom at den næsten 30 år gamle parole om 8-timers arbejde - 8-timers frihed og 8-timers hvile var ved at blive virkeliggjort. I januar 1919 havde arbejdsmarkedets parter aftalt en nedsættelse af arbejdstiden til 8 ½ time pr. uge. Det skabte dyb utilfredshed i den syndikalistiske fagopposition der havde sin største tilslutning i byggefagene. De indførte af egen kraft en 8-timers dag pr. 1. februar. Resultatet blev en række konflikter der truede med at løbe løbsk. Efter et voksende pres på LO lykkedes det den 6. maj at indgå et nyt forlig med arbejdsgiverne, der gav alle danske arbejdere (med undtagelse af landbrug og søfart) en 8-timers dag eller en arbejdsuge på 48 timer. Forliget skulle træde i kraft pr. 1. januar 1920. Den sejr kunne først fejres den 1. maj 1920.

1. maj 1920 blev både et højdepunkt og et antiklimaks. Kong Christian X.'s statskup og den såkaldte "Påskekrise" satte sit præg på mødet og overskyggede sejren for arbejdstiden. Men alligevel var situationen positiv. Dansk arbejderbevægelse havde nået et epokegørende resultat og man havde tilbagevist et alvorligt angreb på det parlamentariske demokrati.

1. maj under socialdemokratisk regering

I 1920'erne blev der fortsat udsendt 1. maj-mærker med 8-timers kravet, selv om det var vedtaget ved overenskomst. Årsagen var, at arbejdsgiverne som følge af den økonomiske krise efter 1.

Verdenskrig forsøgte at begrænse lønningerne og udvide arbejdstiden. Det styrkede de kræfter i arbejderbevægelsen der krævede 8-timers dagen sikret ved lov.

Angrebene på arbejdstiden blev dog afværget og arbejderbevægelsen måtte finde nye temaer i taler og paroler på 1. maj-dagen.

Der var også tvivl om arbejderbevægelsen skulle videreføre maj-traditionen efter 1920. Den tvivl blev dog også ryddet af vejen da der fortsat var meget at kæmpe for, samtidig med at

arbejderbevægelsen nu var varigt splittet i den store socialdemokratiske bevægelse og en lille gruppe Moskva-tro tilhængere, som sammen med resterne af den syndikalistiske bevægelse kaldte sig Danmarks kommunistiske Parti.

I 1921 og 1922 arrangerede den socialdemokratiske arbejderbevægelse kun møder i Fælledparken. Demonstrationstog gennem gaderne afstod man fra.

I 1924 mødte 50.000 op i Fælledparken for at hylde den første socialdemokratiske regering som netop var tiltrådt. Maj-mødet blev nu en stor sejrsfest og forventningerne var så store at statsminister Stauning måtte dæmpe gemytterne og minde om at regeringen ikke havde flertal i Landstinget, der kunne blokere for gode socialdemokratiske reformer. Det var ikke uden grund at 1. maj-kravet var en 8-timers arbejdsdag fastsat ved lov nu når regeringen var socialdemokratisk.

1. maj 1925 blev den største maj-fest i 1920'erne. Det blev første og eneste 1. maj i dette årti hvor den københavnske arbejderbevægelse gik i procession i gaderne, nemlig fra Københavns Grønttorv til Fælledparken. Her samledes mellem 100.000 og 150.000 mennesker. Det store antal skyldtes at Dansk Arbejdsmandsforbund var midt i en storkonflikt der både truede sammenholdet i fagbevægelsen og den socialdemokratiske regering.

Også Danmarks kommunistiske Parti arrangerede 1. maj-møder. I 1921 afholdtes mødet i Kongens Have og i 1922 gik man i demonstration fra Sct. Hans Torv til Søndermarken. I 1925 forsøgte man at gå sammen med socialdemokraterne, men en anmodning om en kommunistisk taler blev afvist. I stedet kom det til tumult mellem socialdemokrater og kommunister i Fælledparken.

Kommunisterne blev smidt ud og flere af deres faner blev konfiskeret. I Århus blev kommunisterne drevet ud fra havnepladsen hvor det socialdemokratiske 1. maj-møde blev afholdt. Politiet sørgede for at de socialdemokratiske talere kunne tale uforstyrret. Konflikten mellem socialdemokrater og kommunister blev efterhånden en tradition på 1. maj. Fremover blev det almindeligt med to 1. maj-arrangementer - et socialdemokratisk og et kommunistisk. Kun enkelte steder i landet bibeholdtes enhedsdemonstrationer.

I 1920'erne kom der en markant nyhed i forbindelse med 1. maj. I 1926 markeredes 1. maj for første gang i radioen. Statsminister Stauning holdt et foredrag om maj-dagens historie og betydning.

Stauning i spidsen for 1. maj optoget 1925

Nakskov 1931

Mod arbejdsløshed, fascisme og kommunisme

I 1931 skete noget markant. Kravet om arbejdstid var fjernet til fordel for et almindeligt rødt mærke med årstallet 1931.

Arbejdstidspørgsmålet var imidlertid langt fra uddebatteret. Nu stilledes der krav om en 40-timers arbejdsuge og ferie med løn. Kravene blev dog snart overskygget af kampen mod arbejdsløsheden, som for alvor var i stigning som følge af den økonomiske verdenskrise fra 1929.

I 1931 skete endnu en nyskabelse. I D.s.U. Brønshøj afdeling mødte man tidligt om morgenen den 1. maj for at rejse det røde flag. Det blev hurtigt en tradition der bredte sig til andre afdelinger og socialdemokratiske foreninger.

I Nakskov kom det til optøjer 1. maj 1931. Den lokale arbejdsløshedsorganisation, domineret af kommunisterne, havde forinden invaderet et byrådsmøde, hvor de fik gennemtrumfet en bevilling til de arbejdsløse. Hovedmændene blev imidlertid retsforfulgt og bevillingen trukket tilbage. Den efterfølgende uro fik politimesteren til at forbyde kommunisternes 1. maj-møde i byen. Da 500 demonstranter alligevel ville gennemføre mødet på byens torv blev de mødt af politiknebler. Kommunisterne forsøgte om aftenen at komme til orde ved socialdemokraternes 1. maj-arrangement uden held.

Den 2. maj foranstaltedes endnu en demonstration mod politistationen i byen, men politiet fik trængt demonstranterne tilbage. Med forstærkning fra Nykøbing og Maribo blev torvet ryddet for demonstranter. Begivenhederne i Nakskov var måske nok afledt af en særlig situation, men var tillige et klart signal om voksende modsætninger mellem kommunister og det etablerede samfund. Dertil regnede kommunisterne også den socialdemokratiske arbejderbevægelse.

1933

I 1933 lagde den socialdemokratiske arbejderbevægelse op til et kæmpemøde på 1. maj-dagen. Dette skulle indledes med en procession. 40.000 tog opstilling i Gothersgade og ruten gik gennem Rømersgade, forbi Social-Demokratens bygning i Farimagsgade og over Dr. Louises bro og til Fælledparken. Over 100.000 var til stede i Fælledparken hvor der solgtes stjerneøl, slik og cigarer. For første gang havde de københavnske skolebørn fri og kunne deltage i festlighederne. Baggrunden for den socialdemokratiske indsats var imidlertid langt fra festlig. "Mod diktatur - For Folkestyre" og "Landets arbejdsløse kræver arbejde" var blot nogle af indskrifterne på demonstrationstogets bannere.

1. maj demonstration 1937

Efter socialdemokratiets mening var kommunisterne ved at stikke næsen for langt fremme. I 1932 havde partiet fået indvalgt 2 medlemmer og partiet havde godt tag i arbejdsløshedsbevægelsen, som var i stærk vækst. Også syd fra var der truende skyer. I januar 1933 var Hitler kommet til magten i Tyskland og arbejderpartierne var blevet forbudt og forfulgt. Magtovertagelsen skete ovenikøbet samme dag Stauning indgik det historiske forlig med Venstre, det såkaldte Kanslergadeforlig. "Det kan være på tide, at alle de mange fascistiske reaktionære eller 'revolutionære' fraktionsdannelser med diktaturet som mål får den styrke at se, som står bag Arbejdernes Fællesorganisations kamp for demokratiet".

Det var formandens begyndelse for den storstilede 1. maj-satsning. Kommunist og fascister var hovedfjenden. Skræmmebilledet var diktaturer i Tyskland, Italien og Sovjetunionen. Denne hovedlinje blev hovedhjørnestenen i de socialdemokratiske maj-møder i 30'erne, der opnåede en hidtil uset tilslutning godt hjulpet af en meget aktiv ungdomsorganisation.

Spanien - Hold ud

1. maj 1937 havde den spanske borgerkrig som dominerende tema. I den socialdemokratiske bevægelses resolution opfordredes til at demonstrere imod krigen, imod fascismen og nazismen, som den havde givet sig udtryk i Tyskland, Østrig og nu i dens opgør med en lovlig valgt spansk regering. Kommunisterne tilsluttede sig parolen og deltog i en enhedsdemonstration med socialdemokraterne såvel i København som i provinsen. Det gav rekord deltagelse mange steder, men det betød ikke borgfred mellem socialdemokrater og

kommunister. Socialdemokraterne var skeptiske over for den ny kommunistiske folkefrontstrategi. Kommunisme var som nazisme og fascisme for diktatur, hvorfor enhed og folkefront kun tjente til at underminere Socialdemokratiet. Ved 1. maj-møderne i 1938 var borgfreden slut. Kommunisterne beskyldte socialdemokraterne for ikke at have bekæmpet fascismen aktivt nok.

50 års jubilæum

Indkaldelse til 1. maj møde

50 året for 1. maj skulle markeres med bravur. Både socialdemokrater og kommunister skulle bevæge sig gennem byen i demonstration særskilt, for igen at mødes i Fælledparken. Forsamlingen på 100.000 måtte i 1939 bevæge sig i mudder og ælte, regn og kulde. Mere fast grund under fødderne havde en lille skare nazister på 11 på Blågård's Plads. De blev drevet væk med æg og kartofler og endte i sammenstød på Dr. Louises bro. Nazisterne havde første gang holdt 1. maj i 1938 med samme resultat.

1. maj under besættelsen

Den 9. april 1940 blev Danmark besat af Hitler-Tyskland. Alle 1. maj-møder og demonstrationer blev derfor aflyst. Selv om det var muligt at afholde indendørsmøder blev stort set alle arrangementer aflyst. Kun radioen markerede 1. maj-dagen, men undlod at spille "Internationale". LO's formand holdt 1. maj-talen med en opfordring til at acceptere samarbejdspolitikken og "rykke tættere sammen". I 1941 og 1942 genoptog man 1. maj-møderne, men som indendørs arrangementer. I København benyttede man Idrætshuset, Tivolis koncertsal og forsamlingshusene. I 1942 og 1943 navnlig K.B. Hallen og Forum. I 1944 og 1945 blev der ikke afholdt 1. maj-møder i den store traditionelle stil. Derimod afholdt de mange foreninger møder kamufleret som forårs-fester.

De Samvirkende Fagforbunds 1. maj plakater 1949

1. maj demonstration 1953

Kommunisterne afholdt ikke 1. maj i 1940, men gennemførte et offentligt møde i K.B. Hallen 1. maj 1941. Ikke-angrebspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen af 1939 gjorde det svært for danske kommunister at tage afstand fra den tyske besættelsesmagt. Krigen var et opgør mellem kapitalistiske magter og England havde derfor samme ansvar for krigen som Tyskland. Denne parole var udstukket af den kommunistiske verdensorganisation, Komintern, og den forhindrede danske kommunister i anti-nazistiske holdninger. Da Hitler angreb Sovjet i juni 1941 måtte kommunisterne gå i illegalitet og internering. 1. maj-møderne i resten af besættelsesårene blev derfor markeret med slagord malet på husmure "leve den 1. Maj - ned med nazismen". De danske nazister afholdt 1. maj møde i 1943 og 1944. Det skete som aftenmøder gennem organisationen "Det danske arbejdsfællesskab". Møderne tiltrak dog ikke over 2500 deltagere.

1. maj i frihed

Den 1. maj 1945 havde danskerne endnu ikke opnået friheden fra den tyske besættelse. Men enden på krigen var nær og 1. maj fejredes som indendørs "forårs-fester" i lyset af den snarlige kapitulation. Det blev derfor året 1946 der kom til at markere genoptagelsen af de store traditionelle 1. maj-arrangementer. I 1946 og 1947 gik den kommunistiske bevægelse i enhedsdemonstration med socialdemokratiske arbejdere. Fra 1. maj 1948 og helt frem til 1968 var der to arrangører af 1. maj-dagen, nemlig Danmarks kommunistiske Parti og de socialdemokratiske dominerede fællesorganisationer. De socialdemokratiske maj-paroler var frem til 1950 præget af den nyvundne frihed.

- 1946: Socialisme og Frihed / Frihed og Socialisme

- 1947: For Frihed mod Diktatur
- 1948: For Frihed og Socialisme og mod folkedemokratiets tvangsstyre
- 1949: Frihed - fred - tryghed
- 1950: Mod vold og diktatur, for social tryghed, demokrati og frihed

1. maj plakat 1966

Bag parolerne lå den fortsatte og øgede konflikt mellem kommunister og socialdemokrater, der yderligere forstærkedes med fjernelsen af det demokratiske styre i Tjekkoslaviet i 1948 og Danmarks indtræden i den vestlige forsvarsalliance (NATO) i 1949.

Festlig 1. maj

I 1952 forsvandt det traditionelle 1. maj-emblem i pap til fordel for et plastik- og metalembem. Nye emblemer kom til at præge 1950'erne. Men der var også andre nyheder. 1. maj-optogene blev stadig mere festlige med træk og inspiration fra fagenes fest. Opfindsomheden ville ingen ende tage når det drejede sig om at markere selve "faget" i demonstrationen. Nu sluttede man ikke alene op bag fagets fane, men også bag pyntede og kunstfærdigt udførte arbejdsymboler, der tydeligt signalerede fagtilknytningen. Det kneb imidlertid med at forny parolerne. I 1952 var den socialdemokratiske parole: "For frihed - fred - tryghed". Samme parole blev gentaget i 1956 og generelt var ordet "frihed" genganger hvert år i 1950'erne. På kanten af 1960 trådte man ud af den kolde krigs skygge og benyttede ordet "Fremskridt". Tilslutningen til maj-møderne ebbede ud i slutningen af 50'erne. Det var ikke selve festliggørelsen af maj-dagen der var i fare, men spørgsmålet om demonstration gennem gaderne.

1. maj demonstration 1967

Økonomisk fremgang - 1. maj tilbagegang

I 1960 besluttede den københavnske fagbevægelse at holde 1. maj i Fælledparken uden demonstration. Det fik arbejderdigteren Oskar Hansen til at skrive "Er vi kede af det?" - "Jeg fornemmer at en del er ikke blot kede af det, men gale over det". Men det hjalp ikke meget. Den økonomiske fremgang i samfundet i 1960'erne blev ikke til fremgang for 1. maj, selv om flere fik mulighed for at deltage. I 1963 fik statens tjenestemænd og ansatte i staten mod begæring fri den 1. maj. I en lang række kommuner fik de ansatte ligeledes mulighed for at holde fri. Selv om 1. maj ikke var en officiel fridag fik stadig flere arbejdere fridag. Mange måtte fortsat selv betale sig fri, men stadig flere lokaloverenskomster gjorde 1. maj til fridag. Der kom også flere arrangører på maj-dagen.

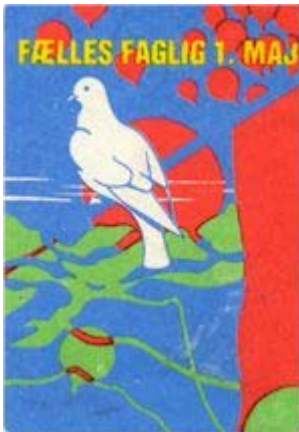

Det ny parti, SF, stiftet i 1959, holdt i 60'erne både indendørs- og udendørsarrangementer, men det var fortsat socialdemokrater og kommunister der var officielle arrangører af maj-arrangementerne. 1. maj 1968 begyndte det ny parti "Venstresocialisterne" at blande sig med de traditionelle maj-møder i Fælledparken og fra 1969 blev partiet arrangør. For Socialdemokratiet og fagbevægelsen blev 1969 et sort år. Der blev ikke afholdt noget 1. maj-arrangement i Fælledparken.

1970'erne

Mange arrangører - mange emner 1970'erne blev præget af politisk turbulens med dannelse af nye partier, organisationer og fraktioner. I 1972 blev Danmark medlem af EF (EU) men allerede året efter blev det den internationale olie- og finanskrisen som kom til at præge 70'erne. Arbejdsmarkedet blev præget af mange strejker og høj arbejdsløshed. Til gengæld styrkedes fagbevægelsen medlemsmæssigt. Folketinget havde fra 1973 ti forskellige partier og fra 1975 var der fire arbejderpartier: Socialdemokratiet, SF, DKP og Venstresocialisterne. Socialdemokraterne skiftede scene i 1970 og henlagde 1. maj-arrangementet til Rådhuspladsen i København. Det blev ikke nogen større succes, men man fortsatte med at benytte Rådhuspladsen til 1. maj 1974, hvor man havde ca. 6.000 tilhørere. Fra 1. maj 1975 vendte Socialdemokratiet tilbage til Fælledparken og samme år gjorde man en kraftanstrengelse for at genvinde tabt terræn. På landsplan afholdt den socialdemokratiske bevægelse over hundrede officielle maj-møder. Det var næsten fire gange så mange som i årene tidligere. I 1975 indledte Socialdemokratiet i Hovedstaden sine maj-møder i Rømersgade 22. SF var 1. maj-arrangør i Søndermarken i 1971 og i 1974. I 1973 afholdt man 1. maj sammen med socialdemokraterne. Siden gik man sammen med venstrefløjen. Danmarks kommunistiske Parti blev den største 1. maj-arrangør indtil slutningen af 1970'erne. DKP arrangerede stjernedemonstrationer til Fælledparken hvor der kunne mobiliseres 30.000 - 40.000 deltagere. DKP sad i Folketinget fra 1973-79 hvilket ikke var uvæsentligt for tilslutningen. Venstrefløjens 1. maj-arrangementer fik imidlertid stadig større tilslutning gennem 70'erne. Venstresocialisterne og de mange øvrige fraktioner på venstrefløjen tiltrak en lang række solidaritetskomiteer, venskabsforeninger m.v. og Fælledparken blev præget af en lang række etniske minoriteter. Med tre arrangører i Fælledparken med hver sit arrangement blev 1. maj en gigantisk festdag hvor man kunne høre talere det ene sted, lytte til musik det andet sted eller få underholdning det tredje sted. Det drejede sig ikke alene om hvem der var arrangør, men også hvor de gode tilbud var til stede.

Enhedsdemonstration 1987

Svend Auken

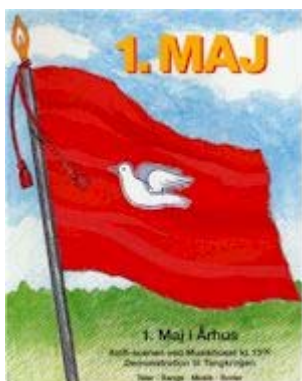
Enhedsdemonstration 1987

I 1980 tog københavnske typografer initiativ til en fælles faglig enhedsdemonstration. DKP tilsluttede sig sammen med SF. Initiativet blev en succes med 80.000 i Fælledparken og der var dermed lagt op til fornyet enhed på venstrefløjen. Der var dog fortsat uenighed om parolerne. SF sprang fra i 1982, men var med igen i 1983. Hvor også Venstresocialisterne sluttede op. Det gav 120.000 tilhørere i Fælledparken. Også socialdemokraterne øgede deres tilslutning med 200 møder ud over landet i 1980. I 1987 besluttede den socialdemokratiske Fællesorganisation at gå sammen med den fælles faglige demonstration. For første gang i årtier var der dette år kun én 1. maj-arrangør med talere fra alle arbejderpartierne.

I 1987 havde Danmark haft en borgerlig regering i fem år og Socialdemokratiet stod foran et lederskifte. Parolen var i 1987 "Ud med Schlüter - for arbejderpolitik". I den socialdemokratiske arbejderbevægelse var der en del diskussion om "den ny enhed", men i erkendelsen af at mange faglige organisationer ønskede enhed på 1. maj bakkede man op. I 1988 talte Svend Auken, Socialdemokratiets nye formand, i Fælledparken sammen med talere fra de øvrige arbejderpartier. 1. maj ændrede dermed karakter. Man kunne fortsat være sig selv i sit parti eller i sin fagorganisation ved de mange morgenmøder der afholdtes over hele landet. Derefter gik man i fælles demonstration med andre partier og organisationer. I Fælledparken og på andre festpladser kunne man vælge at deltage i det fælles arrangement eller man kunne samles i de store telte som de enkelte organisationer stillede op og tilbød underholdning. I 1981 holdt Fremskridtspartiet et 1. maj-møde i Fælledparken. I 1983 blev det for meget for demonstranterne, der oversmurfte kampagnelederen med æg og maling og drev partiet ud af Fælledparken. I 1986 udskrev LO en plakatkonkurrence om den bedste 1. maj plakat. Der indkom 600 forslag. Vinderplakaten var et et-tal indrammet i rødt på gul baggrund.

1. maj fest- og kampdag mod år 2000

1. maj i Århus

Hundredåret for 1. maj blev i 1990 fejret i solskin og forårsfarver. Den fælles faglige arrangør havde sammen med den socialdemokratiske bevægelse gjort sig store anstrengelser for at markere jubilæet. Bl.a. fremstillede en række kunstnere 10 store billedværker under arrangementets forløb. Det gav rekord deltagelse i Fælledparken og over hele landet - også selv om den tidligere professionelle 1. maj-arrangør, Danmarks kommunistiske Parti, var i opløsning. Murens fald i 1989 betød imidlertid ikke at parolerne og talerne for socialisme faldt bort. 1. maj som festlig fridag og kampdag var kommet for at blive efter det fyldte 100 år, ligesom modsætningerne i arbejderbevægelsen og i samfundet levede videre. Den 1. maj i henholdsvis 1992 og 1993 blev begge præget af afstemningerne om EU og Unionen. Selv om der var mange ja-sigere i 1. maj-arrangementerne så syntes de at fylde mindre end nej-sigerne. LO's formand og den nyvalgte partiformand, Poul Nyrup Rasmussen, havde svært ved at trænge igennem hylekoncerten. I 1993 var LO-Storkøbenhavn arrangør af 1. maj i København, en opgave som organisationen påtog sig fremover. "Nej rimer på maj" stod der på en række bannere. Forkastelsen af Maastricht-traktaten den 2. juni 1992 skulle den 18. maj endnu engang stå sin prøve ved en folkeafstemning. Denne gang med fire forbehold forhandlet i det såkaldte Nationale kompromis. Socialdemokraten Birte Weiss og SF's Holger K. Nielsen blev mødt med æg og tomater - sidstnævnte fordi SF anbefalede at stemme ja.

Konfrontationerne i 1992 og 1993 fik stadig flere deltagere til at søge ly i de mange telte som organisationer og foreninger i omfattende grad tilbød medlemmer og sympatisører. Det gav efter fleres mening mere plads til tomat-kastere foran tribunen, men problemerne løste sig selv. Den 1. maj 1995 blev en gigantisk fest for solidaritetsarbejdet med de strejkende Ribus-chauffører. I Esbjerg var 1. maj-demonstrationen ekstra stor og i København blev den solrige 1. maj en indsamlingsfest for Ribus-chaufførerne. I 1998 havde 1. maj også et stærkt fagligt islæt. Den samlede fagbevægelse var i storkonflikt og kampen om mere fritid var i højsædet. Den faglige mobilisering betød at flere aviser mindede om at nok var 1. maj en folkefest - men klassekampen var endnu ikke afblæst. Selv om konflikten var det dominerende tema skulle der

tillige være afstemning om Amsterdam-traktaten den 18. maj. Der blev imidlertid ikke tale om uro som tidligere. De 100.000 deltagere nød sol og sommer trods konflikt. Den 1. maj 1999 manglede heller ikke et tema. Uenigheden om Nato's bombninger i Kosova prægede 1. maj-møderne.

1. maj - en status

I anledning af hundredårsdagen for 1. maj skrev LO og Socialdemokratiets formand: "1. maj er jo en manifestation, hvor vi styrker hinanden, og hvor vi viser omverdenen, at vi vil solidariteten. Den svageste må ikke lades i stikken, den stærkeste må ikke kun tænke på sig selv. Hvem andre end arbejderbevægelsen har det udgangspunkt? - Ingen".

Litteratur om 1. maj:

[Arbejdernes 1. maj](#) : arbejderbevægelsens internationale demonstrationsdag i tekst og billeder 1890-1990. Af Søren Federspiel m.fl. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 1990. 249 s.

[1. maj 1890](#) : et dokumentarium. Af Flemming Hemmersam og Morten Thing. Center for arbejderkulturstudier : Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1990. 288 s. (SFAH skriftserie ; 22)